

В статье освещается опыт воспитания у детей нравственных качеств средствами природы в современной британской семье, раскрываются традиции, формы и средства их приобщения к духовно-нравственным ценностям своего народа.

Ключевые слова: *Великобритания, семья, воспитание средствами природы, духовные и нравственные ценности, подрастающее поколение.*

In the article an experience of upbringing in children moral qualities by means of nature in a modern British family, forms, aids and traditions of their accustoming to spiritual and moral values of their nation.

Key words: *Great Britain, family, upbringing by means of nature, spiritual and moral values, a growing generation.*

Червонецька С. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент - доктор педагогічних наук, професор Зеленов Є.А.

УДК.37.09-056.26

ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВОГО ЗДОРОВ'Я ЯК ДО ДУХОВНО-СОЦІАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ

Д.А. Щелкунов

У статті визначено критерії оцінки та рівні сформованості в учнів із вадами зору особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я. Встановлено, що цей рівень не відповідає сучасним вимогам, а отже, існує необхідність у розробці інноваційних організаційно-педагогічних умов щодо його подальшого розвитку.

Ключові слова: *технологія виховання, ціннісне ставлення, духовно-соціальна цінність.*

Духовність особистості не розвивається спонтанно, а формується в умовах виховних систем, освітньо-виховного середовища, інтерактивних педагогічних технологій, які у повному обсязі враховують індивідуальні особливості, стан здоров'я, ціннісні орієнтації, спосіб життя, обдарованість дітей і підлітків. Викладена педагогічна ідея особливо актуального значення набуває в соціально-педагогічній системі виховання дітей із вадами психічного й фізичного розвитку, до яких належать учні з порушенням функцій зорового аналізатору.

Проблема здоров'я людини є нині однією з найбільш актуальних, адже стан психічного, соматичного, духовного, соціального здоров'я виступає домінуючим показником збереження, корекції й розвитку людського потенціалу нашої країни, в структурі якого дійову позицію обіймають особи із вадами зору [1, 2, 3]. У викладеному контексті здоров'я учнів із вадами зору позиціонується в системі виховних цілей особистості як провідна життєва цінність людини, досягнення якої базується на особистісно-ціннісному її ставленні до психічного, соматичного, соціального здоров'я [6, 11].

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану НДР Слов'янського державного педагогічного університету, а також «Договору про співробітництво...» Донбаського державного педагогічного університету (кафедра теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації – завідувач док. пед. наук, професор В. Григоренко) зі Східноукраїнським національним університетом імені Володимира Даля (Інститут духовного розвитку людини та кафедра педагогіка – директор і завідувач кафедри, академік НАПН України, док. пед. наук, професор Г. Шевченко).

Відомі українські вчені І. Бех, В. Горащук, В. Григоренко, Т. Ротерс, Г. Шевченко наголошують на тому, що цілі оздоровче спрямованого виховання підростаючого покоління досягаються на основі розробки інноваційних виховних технологій, яким притаманна ознака гарантованого досягнення запланованого педагогічного результату [3, 7, 8, 12]. Це свідчить про те, що така виховна ідея є перспективною, а отже, вимагає подальших наукових пошуків і розробки.

Учні, які навчаються в спеціальних загальноосвітніх школах для сліпих і слабозорих дітей потребують ефективної корекційно-компенсаторної допомоги, психологічної й педагогічної підтримки, спрямованих на реалізацію, розвиток й виховання кожного із них–

особистості, яка незалежно від тілесного стану є соціально цінною та унікальною [4, 5].

Сучасні дослідження цієї проблеми доводять, що формування особистості дітей, підлітків і дорослих здійснюється під впливом соціальних чинників, освіти й виховання, факторів спадковості, самоорганізації й самоактуалізації особистості, спрямованої на досягнення цілей соціальної самореалізації [3, 8].

Учені аргументовано стверджують, що одним із головних чинників, що формує особистість дітей і підлітків з вадами зору, є неправильне їх виховання. Так, Л. Виготський [6] наголошував на тому, що учень з вадами зору є, насамперед, дитиною, до якої потрібно знайти особливий підхід, відсутність якого, за даними В. Матвеева [9], обумовлює у дітей і підлітків з вадами зору виникнення переконання, що вони є ущербними й неповносправними, такими, які в усьому відрізняються від оточуючих однолітків і дорослих.

Отже, наслідком таких переконань у означених дітей є стійка втрата бажання навчатися, активно діяти в умовах фізичної, духовної й соціальної реабілітації. У зв'язку з цим одним із провідних завдань вихователя, вчителя, педагога-реабілітолога є формування в учнів з вадами зору особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я.

Фізична культура й реабілітаційний спорт є важливими складниками системи освіти, виховання, фізичної й соціальної реабілітації учнів спеціальної загальноосвітньої школи для дітей з порушеннями зору, які потребують подальшого вивчення, осмислення й удосконалення. Ціла низка вчених, таких як М. Амосов, Г. Апанасенко, Ж. Білокопитова, І. Бех, Л. Ващенко, В. Григоренко, В. Пристинський, Т. Ротерс, Ч. Шефер зазначають, що дана проблема ще не знайшла свого конструктивного вирішення, а також наголошують на тому, що тільки виховання особистісно-ціннісного ставлення учнів з вадами зору до свого здоров'я є тим пізнавально-емоційним чинником, який ефективно забезпечує діохронну їх діяльність в різних аспектах духовної, фізичної і соціальної реабілітації, розвиток мотивації до здорового способу життя [1, 2, 3, 4, 5, 7, 11, 13].

Мета роботи – представити технологію виховання в учнів із вадами зору ціннісного ставлення до свого здоров'я як до духовно-соціальної цінності

Починаючи розгляд результатів констатуючого експерименту з проблемдослідження ми вважаємо за доцільне викласти сутність поняття “*особистісно-ціннісне ставлення до здоров’я*” учнів з вадами зору. Формулювання цього поняття здійснювалося на засадах фундаментальних досліджень у галузі педагогіки й психології таких учених, як І. Бех, В. Горащук, В. Григоренко, В. М’ясищев, В. Поуль, Ю. Руденко, Г. Шевченко, які науково обґрунтували систему ознак дефініції цього поняття як духовно-соціальної категорії пізнання особистості [3, 7, 8, 10, 12, 14].

У контексті наукової проблеми, що досліджується, зміст поняття «особистісно-ціннісне ставлення до здоров’я» учнів з вадами зору» ми розглядали як фіксоване за ознакою «цінності здоров’я» позиціонування учнів до об’єктів і їх якостей, а також суб’єктів, які забезпечують збереження й розвиток психічних, духовних і соматичних параметрів здоров’я для фізичної, духовної, соціальної і особистісної самореалізації учнів цієї нозології.

Враховуючи мету нашої роботи, її концептуальні положення, теоретичну і методологічну базу дослідження ми розробили і впровадили структуру педагогічної технології системної таксономії педагогічних цілей виховання в учнів із вадами зору ціннісного ставлення до свого здоров’я як до духовно-соціальної цінності, яка представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Структурно-функціональні процедури	Структурно-функціональні блоки педагогічної технології формування пізнавально-емоційного утворення: в учнів із вадами зору ціннісного ставлення до свого здоров’я як до духовно-соціальної цінності
Діагностика психоемоційних та моторних параметрів особистості її соматичного здоров’я	<ul style="list-style-type: none"> – Оцінка вихідного рівня ціннісного ставлення учнів із вадами зору до свого здоров’я; – оцінка вихідного рівня ставлення (сприйняття) цих учнів до цілей базових форм виховної, корекційно-реабілітаційної практики спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I – III ступенів; – оцінка типів психоемоційної діяльності учнів цієї нозології в умовах виховної та корекційно-реабілітаційної діяльності; – оцінка рівня психічного й соматичного здоров’я

	учнів із вадами зору, їх психомоторних можливостей
Діагностично визначена мета таксономії цілей виховної та корекційно-реабілітаційної системи	Система корекційно-реабілітаційної діяльності спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для слабозорих та сліпих дітей забезпечує ефективний фізичний, психічний, духовно-ціннісний, соціальний розвиток цих учнів, на основі якого досягається оптимальна корекція, компенсація, відновлення життєво важливих функцій їх організму: просторова орієнтація; фонд життєво актуальних рухових навичок і вмінь; фізичні якості; психомоторна працездатність; стан психічного й соматичного здоров'я; духовна структура особистості; ціннісні орієнтації в аспекті розвитку й збереження здоров'я, на підґрунті яких здійснюється ефективна навчально-виховна, професійно-орієнтаційна, суспільно-соціальна, сімейно-побутова, корекційно-реабілітаційна діяльність учнів цієї нозології, досягається системний ефект їх інтеграції в суспільні відносини
Моделювання шляхом синхронного планування розвитку цієї педагогічної системи	<p>– На основі експериментальної програми корекційно-реабілітаційно спрямованого фізичного виховання зіставляються цілі уроків фізичного виховання → уроків лікувальної фізичної культури → уроків просторової орієнтації → уроки корекційної спортивної підготовки;</p> <p>– на основі ціннісного ставлення цих учнів до свого здоров'я як пізнавально-емоційного утворення</p>
	<p>здійснюється внутрішньо системна й міжсистемна таксономія педагогічних цілей у формі оптимальної їх ієрархії;</p> <p>– визначається форма зворотного зв'язку</p>
Визначення змістовних організаційно-педагогічних, „суб'єкт” ↔ „суб'єктних”, контроль-	<p>– Знання основ теорії й методики фізичного виховання, спортивної підготовки, історії фізичної культури, особистої та суспільної гігієни, здорового способу життя в аспекті формування психічного і соматичного здоров'я, ставлення до нього як до духовно-соціальної цінності;</p> <p>– знання у сфері ціннісних орієнтацій та їх впливу на</p>

<p>оцінних компонентів пізнавально-емоційної діяльності учнів і педагогів (інтерактивне середовище)</p>	<p>формування позитивної „Я-концепції” особистості й іманентного позиціонування в ній ціннісного ставлення цих учнів до свого психічного й соматичного здоров’я;</p> <ul style="list-style-type: none"> – знання закономірностей фізичного, психічного, духовного й соціального розвитку учнів із вадами зору, їх впливу на розвиток, збереження та вдосконалення психосоматичного здоров’я як особистісно-духовної цінності; – знання щодо формування культури здоров’я особистості цієї нозології та домінантне значення духовності в оптимізації системи їх фізичної, соціальної й духовної реабілітації.
<p>Гіпотеза та визначення рівня узагальнення педагогічної технології в межах цілей педагогічних форм організації виховного та корекційно-реабілітаційного процесу</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ієрархія цілей педагогічної системи фізичної, духовної, психічної, соціальної реабілітації учнів із вадами зору буде забезпечувати оптимальні організаційні умови виховання в цих учнів ціннісного ставлення до свого здоров’я як до духовно-соціальної цінності; – особистісно-ціннісне ставлення до здоров’я іманентно позиціонується в структурі особистості цих учнів і виконує інтегруючу функцію щодо системи ціннісних орієнтацій з наступною диференціацією на пріоритетні ціннісні орієнтації як цілі духовного виховання людини; – таксономія педагогічних цілей корекційно-реабілітаційного виховання особистості учнів цієї нозології визначає організаційно-педагогічну ієрархію базових форм цієї системи відкритого типу в такій логічній та структурно-функціональній послідовності: уроки корекційно-реабілітаційного фізичного виховання + уроки просторової орієнтації + уроки лікувальної фізичної культури + уроки реабілітаційної спортивної підготовки + педагогічний моніторинг досягнень у цій педагогічній системі
<p>Визначення характеристик показників</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Основними індикаторами динаміки виховання в учнів із вадами зору ціннісного ставлення до свого здоров’я як результату їх пізнавально-емоційної

	діяльності в системі
виховання ціннісного ставлення в системі залежностей „Вхід” – „Вихід” і „Термін”	<p>залежностей є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) знання закономірностей формування психічних, соматичних і духовно-ціннісних компонентів здоров'я особистості; 2) практичні навички й уміння розвитку, збереження та індивідуалізованого вдосконалення здоров'я; 3) стабільність і якість ціннісного ставлення до здоров'я як до духовно-соціальної категорії (пізнавально-емоційний компонент спеціалізації особистості); 4) етапно-циклічна структура діахронного виховання цього явища в системі навчального року з визначенням кількості годин на досягнення виховного, корекційно-реабілітаційного ефекту
Практичне функціонування педагогічної технології в системі „суб'єкт”-„суб'єктні” взаємодії. Інтегруюча функція ціннісного ставлення в системі стратегічної таксономії педагогічних цілей	<ul style="list-style-type: none"> – Реалізуються організаційно-педагогічні умови (1-а, 2-а, 3-я), які створюють оптимальне інтерактивне середовище, що забезпечує оптимальну реалізацію виховних, освітніх, корекційних, лікувальних та реабілітаційних процесів, при цьому уточнюється зіставленням показників-індикаторів ефективності впливу педагогічної технології в системі „суб'єкт ↔ суб'єктні” відносин й взаємодія учасників виховного й корекційно-реабілітаційного процесів; – реалізуються методи формування в учнів із вадами здібностей установлювати логічні та структурно-функціональні зв'язки між результатами своєї виховної, фізкультурно-оздоровчої, корекційно-реабілітаційної діяльності й рівнем духовного розвитку, особистісними ціннісними орієнтаціями, стратегією поведінки, морально-вольовими якостями; – уточнюється структура педагогічних цілей і у внутрішній структурі організаційно-педагогічної форми, і на міжсистемному рівні, вносяться корективи в структуру цілей, навчально-виховні програми, організаційно-педагогічні умови; – реалізуються міжпредметні зв'язки як динамічна

	основа формування ціннісного ставлення до здоров'я
Верифікація педагогічної технології в аспекті рефлексивних тенденцій у цих учнів	Верифікація педагогічної технології таксономії цілей педагогічної системи в аспекті її ефективності та саморозвитку у виховному, корекційно-реабілітаційному середовищі учнів із вадами зору – процедура порівняння з використанням педагогічного моніторингу освітньо-виховних і корекційно-реабілітаційних досягнень учнями цієї технології у формуванні ціннісного ставлення до свого здоров'я як до духовно-соціальної цінності

Порівняльний аналіз результатів дослідження дозволив установити, що між цими даними (порівняння даних груп слабозорих і тотально сліпих учнів) статистично достовірних відмінностей не існує, а кількісні характеристики оцінок і кількості учнів, що становлять певну групу за ознакою рівня особистісно-ціннісного ставлення, майже однорідні. У контексті порівняльного аналізу результатів дослідження звертаємо увагу на те, що потенційні можливості учнів, віднесених до того чи іншого рівня, мають тільки початковий показник оцінки(її мінімум), який підлягає подальшому корекційно-виховному впливу педагогічних чинників.

У процесі дослідження також було встановлено, що 82,3% учнів не уявляють здоров'я людини як ціннісну категорію; 90,2% учнів мають спрощені знання щодо формування й збереження психічного й соматичного здоров'я людини, її здорового способу життя, загартовування тіла. Особливу тривогу викликають дані, що 87,6% учнів не розуміють значення психічного й соматичного здоров'я в подальшому своєму житті, професійному самовизначенні, особистісно-соціальній самореалізації, навчально-виховній і сімейно-побутовій діяльності. Майже 88,6% цих учнів мають ускладнення в обґрунтуванні ціннісних орієнтацій щодо розвитку, збереження й удосконалення здоров'я як духовно-соціальної і особистісної цінності людини; 80,3% - не здатні до визначення цілей і завдань фізкультурно-оздоровчої й виховної роботи; 79,5% - не підготовлені до встановлення продуктивних пізнавально-емоційних зв'язків між результатами своєї навчально-виховної, корекційно-реабілітаційної діяльності і лімітуючим впливом на них стану психічного й соматичного здоров'я.

Таким чином, аналіз результатів дослідження у сліпих і слабозорих учнів особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я як пізнавально-емоційного утворення особистості є науковим підґрунтям для того, щоб сформулювати низку таких педагогічних узагальнень:

- установа індивідуальних психологічних, педагогічних, фізіологічних і офтальмологічних характеристик учнів з різноманітними вадами зору дозволило встановити низку особистісних, організаційно-педагогічних, соціально-психологічних, духовно-культурологічних і суспільних чинників, що обумовлюють позитивні й негативні стратегії їх поведінки, „деформацію” особистості.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є осмислення того, що результати теоретичного, методологічного й діагностичного дослідження проблеми виховання в учнів з вадами зору особистісно-ціннісного ставлення до свого здоров'я як духовно-соціального феномену є системою науково-педагогічних орієнтирів, які дозволяють проєктивну розробку організаційно-педагогічних умов і технологій, змісту, форм і методів формування в них соціально-адаптивних можливостей.

Література

1. Амосов Н.М. Регуляция жизненных функций и кибернетика / Н.М. Амосов. – К. : Наук. думка, 1994. – 114 с.
2. Апанасенко Г.Л. Як зупинити депопуляцію в Україні / Г.Л. Апанасенко // Науковий світ. – 1988. – № 11. – С. 2-5.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Білокопитова Ж.А. Основи теорії шейпінгу / Ж.А. Білокопитова. – К. : Олімпійська література, 2001. – 320 с.
5. Ващенко Л.С. Основи здоров'я. Книга для вчителя. / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К. : Генеза, 2005. – 240 с.
6. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования / Л.С. Выготский. – М., 1956. – С. 34-41.
7. Горашук В.П. Формирование культуры здоровья школьников / В.П. Горашук. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 376 с.
8. Григоренко В.Г. Оптимизация личностно-дифференцированного подхода к детям с глубокими нарушениями зрения в условиях коррекционного обучения двигательным действиям профессионально-бытового содержания / В.Г. Григоренко, В.Н. Пристинский // Интеграция аномального ребенка в современной системе

социальных отношений: сборник науч. статей Всеукр. науч.-практ. конф. – К., 1994. – С. 22-25.

9. Матвеев В.Ф. Психологические нарушения при дефектах зрения и слуха/ В.Ф. Матвеев. – М.: Медицина, 2003. – 184 с.

10. Мясичев В.Н. Проблемы отношений человека и их место в психологии/ В.Н. Мясичев // Вопросы психологии. – 1995. – № 5. – С 31-36.

11. Пристинський В.М. Словесні інструкції як фактор моделювання рухових дій в фізичній і соціальній реабілітації школярів з вадами зору / В.М. Пристинський, В.Г. Григоренко // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць. – Львів : НВФ Українські технології, 2007. – С.115-120.

12. Поуль В.С. Моніторинг оздоровчої функції освіти / В.С. Поуль, Г.Є. Челих // Управління освітою. – К. : Шкільний світ. – 2006. – № 20(140). – С. 11-16.

13. Ротерс Т.Т. Теория и методика развития личности школьника на ритмических занятиях в общеобразовательной школе / Т.Т. Ротерс. – Луганск: Альма-матер, 2001. – 279с.

14. Шевченко Г.П. Духовно-нравственное воспитание учащейся молодежи/ Г.П. Шевченко // Педагогика. – 2008. – № 9. – С. 11-25.

В статье определены критерии оценки, а также уровни сформированности у учащихся с нарушением зрения личностно-ценностного отношения к своему здоровью. Установлено, что этот уровень не соответствует современным требованиям, а значит, существует необходимость разработки инновационных организационно-педагогических условий его дальнейшего развития.

Ключевые слова: технология воспитания, ценностное отношения, духовно-социальная ценность.

In the article the assessment criteria and levels of formation at students with visual impairment person-oriented value attitude towards health are defined. The author point out that this level does not correspond to the modern requirements so there is a necessity to develop the innovative organizational and pedagogical terms of its further development.

Keywords: technology of education, value relations, spiritual and-social value.

Щелкунов Денис Анатолійович – старший викладач кафедри методики викладання спортивно-педагогічних дисциплін Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна)

Рецензент - доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання Донбаського державного педагогічного університету Дичко В.В.